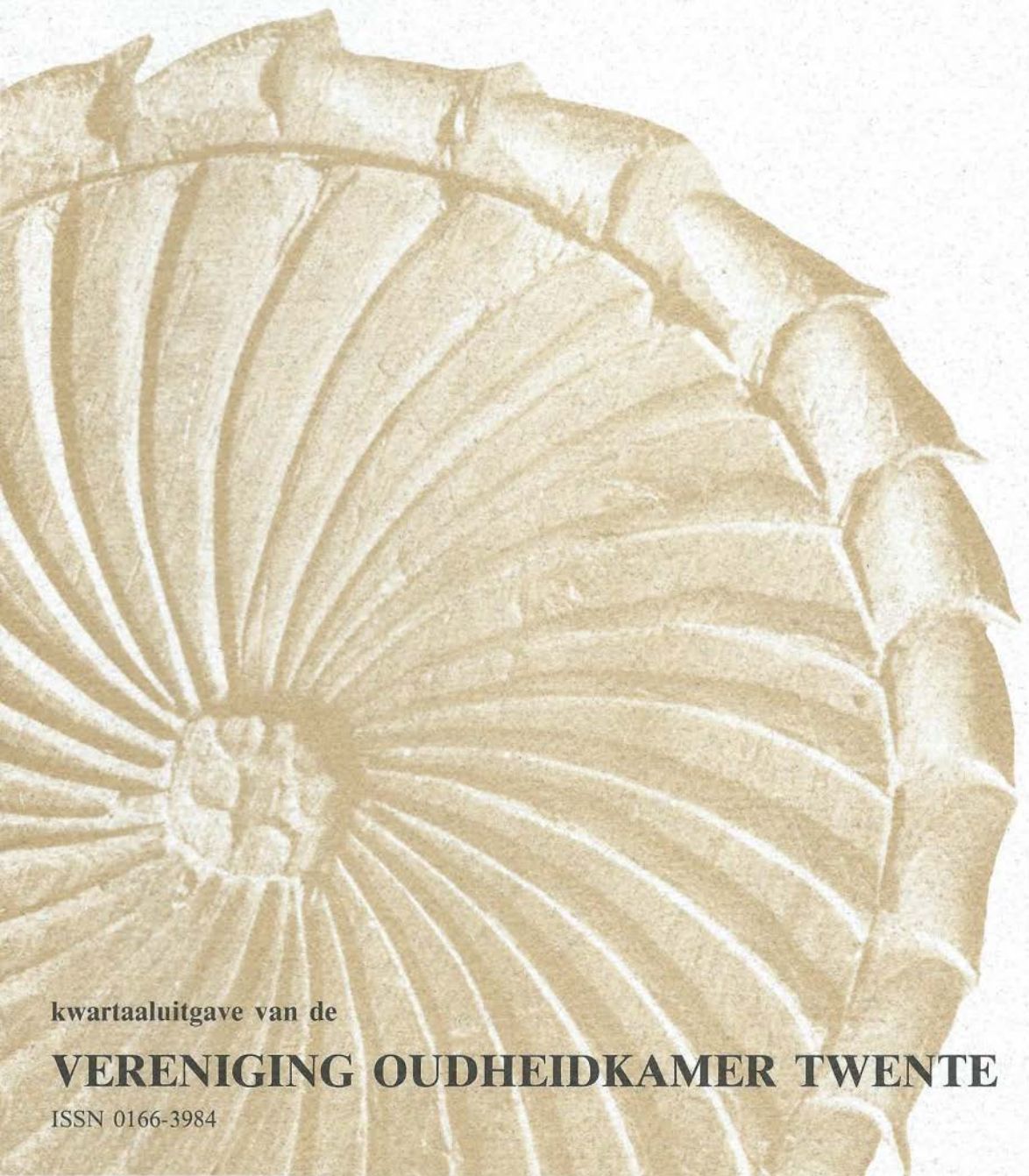

't inschrien

tweëntwintigste jaargang nr. 1, januari 1990

kwartaaluitgave van de

VERENIGING OUDHEIDKAMER TWENTE

ISSN 0166-3984

't inschrien

Een Inschrien is een vakje in de tuugkist waarin waardevolle zaken werden bewaard.

Copij zenden aan

M. Paskamp-van Santen, Vleerhoeksweg 13, 7663 TK Mander. Tel. 05418-470

Redactie: A.J. Brunt, Delden

A. Buter, Neede

H.H. Hagens, Almelo

H.A. Kleerebezem, Borne

J.J.H. Meijer, Hengelo

A.L.A. Wevers, Enschede

M. Paskamp-van Santen, Mander, eindredacteur

Administratie:

't Inschrien, p/a Rijksmuseum Twenthe

Lasondersingel 129, 7514 BP Enschede

Postrekening nr. 832196 t.n.v. de penningmeester v.d. Oudheidkamer Twente

Bank: Algemene Bank Nederland N.V., Enschede rek. nr. 59.27.45.651

Abonnementsprijs *f* 15, – per jaar

Losse nummers *f* 5, – (exclusief portokosten).

Uitgave van de Vereniging Oudheidkamer Twente

Overname van de inhoud, in welke vorm dan ook, is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

Redactie-wisselingen

Thema 1990

Met ingang van 1990, de tweeëntwintigste jaargang van 't Inschrien, treden er in de redactie van ons blad enige wijzigingen op.

Redacteur J. Overbeeke te Haaksbergen heeft in verband met zijn gevorderde leeftijd en zijn gezondheid besloten om zijn werkzaamheden te staken. Wij hebben inmiddels afscheid van hem (en zijn vrouw) genomen op een laatste redactievergadering te Haaksbergen. Met name vanwege zijn deskundigheid in de streekhistorie en de genealogie had hij vanaf de oprichting van 't Inschrien een plezierige inbreng in ons redactieteam.

Zijn plaats in de redactie wordt ingenomen door de heer A.L.A. Wevers te Enschede. De heer Wevers werkt, na een korte tijd verbonden te zijn geweest aan het Rijksarchief te Zwolle, als leraar geschiedenis in Lochem. We verwachten in hem een goede aanvulling van de redactie te hebben verkregen.

Tenslotte heeft er een wisseling in het eindredacteurschap van 't Inschrien plaatsgevonden.

Mevrouw M. Paskamp-van Santen te Mander bleek bereid deze functie over te nemen van de heer J.J.H. Meijer, die het eindredacteurschap moeilijk bleek te kunnen combineren met het voorzitterschap van de Oudheidkamer Twente. Hij blijft wel de redactievergaderingen van 't Inschrien voorzitten.

Mevrouw Paskamp hebben we in de jaren dat zij deel uitmaakt van de redactie leren kennen als een kundig redactielid met een grote belangstelling voor en een snel groeiende kennis van de Twentse cultuur. We hebben de overtuiging dat met haar inhoudelijke leiding ons blad goed af is.

In het komende jaar zullen in 't Inschrien een viertal artikelen verschijnen over 'de jacht'.

Het jagen op wild was voor de pre-historische mens een zaak van levensbelang; in de middeleeuwen was de jacht geworden tot een vermaak, waarmee alleen de aanzienlijken zich bezigheden en waartoe ook alleen zij gerechtigd waren. In Nederland is dit, op een korte onderbreking aan het begin van de vorige eeuw na, zo gebleven tot de invoering van de Jachtwet in 1923. Toen pas werd het 'Heerlijk Jachtrecht' opgeheven.

Hoewel dit onderwerp natuurlijk vele aspecten kent, zullen er slechts enkele nader worden belicht, en wel: de jacht op Twickel, de jachtpalen op het landgoed Twickel, het jachtregaal en een beschrijving van diverse jachtartikelen uit de verzameling van de Oudheidkamer 'Twente'.

In memoriam A.C. Meyling

Op 2 november j.l. overleed ons erelid en oud-bestuurslid, de heer A.C. Meyling, op bijna honderjarige leeftijd.

Tot op hoge leeftijd bleef hij geïnteresseerd in het onderwerp waar hij destijds als bestuurslid van de Vereniging Oudheidkamer Twente aandacht voor vroeg en veel activiteiten op richtte, n.l. de levende volkscultuur in Twente.

In de jaren dertig trad hij toe tot het bestuur. Hij had al enige faam verworven als amateur-fotograaf en cineast, die zijn onderwerpen koos in de Twentse volkscultuur. Naast zijn drukke werkkring die hij had als één van de directeuren van de Hengelose Bierbrouwerij vond hij toch steeds weer de gelegenheid om samen met andere bestuursleden als Dingeldein, Van Deinse en Ter Kuile sr. er op uit te trekken en studie te maken van het vloggen, paasgebruiken, pinksterbruiden, de

kerst- en nieuwjaarsgebruiken en niet te vergeten de oogstgebruiken. Deze studie werd samengevat in de bekende film van zijn hand over de Twentse volkscultuur, een film, waarvan hij ook een exemplaar schonk aan de Oudheidkamer Twente en die nu nog verhuurd wordt aan instellingen met culturele doelstellingen.

Minder bekend is, dat hij ook een aantal artikelen op zijn naam heeft, o.a. in het In-schrien over het transport van bier in de vooroorlogse periode en een recept van vakwerkvvulling. In het boek 'Uit het verleden der Doopsgezinden in Twente' schreef hij een belangwekkende bijdrage. De heer Meyling bleef tot 1950 deel uitmaken van het bestuur van onze vereniging. Hij vond toen, dat hij zijn plaats beschikbaar moest stellen voor een jonger bestuurslid. Toch bleef hij nadien zich sterk interesseren voor onze vereniging en de Twentse cultuur in het algemeen.

We zullen hem blijven gedenken voor zijn bestuurlijke bijdragen en voor zijn onvervangbare documentatie van het Twentse volksleven.

J.J.H. Meijer

De jacht op het landgoed Twickel

Het Orderboek van Unico Wilhelm Graaf van Wassenauer Obdam van oktober 1760, 'dienende tot instructie voor den rentmeester van Twickel' constateert dat boven en behalve de generale jachtgerechtigheid door de gehele provincie het Huis Twickel sedert ondenklijke jaren een privatieve jacht heeft, waarvan de bepaling te zien is in de ligger.

Over deze bepaling is in de loop der eeuwen heel wat te doen geweest, hetgeen trouwens ook geldt voor de generale jachtgerechtigheid in de provincie.

Om met het laatste te beginnen: wie mocht daar wel jagen en wie niet? Wat de privatieve jachtgerechtigheid betreft is er een voortdurende strijd geweest over de begrenzingen. H.A. Kleerebezem gaat hier uitvoering op in in zijn artikel 'Het Jachtgebied rond Huize Twickel' in 'Verlagen en Mededelingen Overijsselsch Regt en Geschiedenis', 1975.

De belangrijkste order voor de Jagers (de jachtopzichters) van het Huis Twickel was de bescherming van de privatieve jachtgerechtigheid, die mede betrekking had op de riddermatige Huizen Hachmeule en Dubbelink. Behalve het recht van vissen in de gemene wateren had het Huis eveneens privatieve visserijen. Deze privatieve visserijen, waaraan veel zorg werd besteed, werden eveneens behartigd door de Jagers.

Een belangrijke opdracht was voortdurend naar otters te speuren om deze ter wille van de visstand te vernietigen.

Overigens gaven ook hier voortdurende inbreuken op het visserijrecht handen vol werk.

Het was geen eenvoudige zaak deze privatieve jacht- en visserijgerechtigheden tegen indringers met al dan niet vermeende eigen rechten te beschermen. Tegenwoordig zou de bepaling van het jacht- en

visserijrecht gemakkelijk kunnen worden opgehangen aan het in 1832 ingevoerde kadaster. Vóór die tijd moest men het doen met voortdurende bevestiging van sinds 'ondenklijke jaren' verkregen rechten. De Jager van het Huis moest daartoe copie hebben van de bepaling van de Twickelse jacht.

Bij de aanstelling van een nieuwe jager moest deze langs de grenzen van de privatieve jacht geleid worden om deze aan hem kenbaar te maken. Hij moest daarbij worden vergezeld door twee à drie jonge lieden, zoons van Twickeler pachters van nabij gelegen boerderijen. Deze jonge lieden zouden later ten allen tijde kunnen getuigen hoe en waar de grenzen zijn gelegen.

Van de privatieve jachten van de riddermatige bureu werden in principe geen moeilijkheden verwacht.

Nochthans kon het gebeuren dat deze of hun jagers door onkunde of door verloop van hun honden de grenzen schendden. In zo'n geval moest de Jager in discrete en civiele termen op de overtreding attenderen. Bij herhaling werd evenwel een andere koek gebakken. Het beste middel was te gaan jagen in de privatieve jacht van de aanvaller, maar dat uitsluitend op speciale last van de Heer van Twickel.

Tegenover de onberechtigde jagers werd gehandeld conform het Jachtplaccaat en naar gemeen gebruik.

Ter wille van de wildstand moesten de jagers alle mogelijke vlijt aanwenden om katten, bunzingen, wezels, hermelijnen, valken, reigers, kraaien en eksters te vangen of te schieten. Zij genoten daarvoor 'premies, volgens de lijst onder de rentmeester van Twickel zijnde'. Voorts moesten de Jagers hun best doen om zoveel mogelijk konijnen te vangen en te vernielen.

Buiten het eigenlijke jachtgebeuren speelde ook in die dagen het algemeen toezicht, in het bijzonder op de houtgewassen, een belangrijke rol in het leven van de Jager. Ook hier werd door premies uit te loven bij betrapting op houtdiefstal de speurzinnigheid aangemoedigd.

Om op de jacht terug te komen: wat werd er geschoten, door wie en waarvoor?

Bij het laatste beginnende, moeten we bedenken dat er geen ander middel was het wild te bewaren dan een verblijf in de wildkelder. Hierbij mocht het wild wel adellijk worden, zijnde op het punt om tot bederf over te gaan, maar daar hield het dan ook mee op. Men schoot dus bij voorkeur voor de dagelijkse pot in kleine hoeveelheden en dat zal vooral de taak van de Jager zijn geweest.

Hierbij moet men eveneens bedenken, dat in die dagen werd geschoten met voorladers, voorzien van een vuursteenslot. Op zichzelf was dit vuursteenslot een geweldige verbetering van de nog vroegere lontsloten en radsloten, maar in onze ogen blijft het toch een primitief en lomp geweer, het meest geschikt om het wild in het zijte te schieten. Ondanks deze beperkingen kwam er wel wild op de tafel.

In 1859 werden door de Jagers Hellekate

en Bannink respectievelijk 91 hazen, 66 patrijzen, 5 konijnen, 1 houtsnip en 192 hazen en 168 patrijzen, 32 konijnen en 12 houtsnippen geschoten.

Naast eigen gebruik werden hiervan de notabelen in wijde omgeving met gulle hand voorzien. Opmerkelijk is dat in deze opgaven de fazant nog ontbreekt. Nog opmerkelijker is het geringe aantal konijnen dat wordt vermeld. Voorts ontbreekt het reewild, dat er wel geweest moest zijn, zij het gering in aantal.

Pas in de tweede helft van de vorige eeuw wordt de achterlader als wapen ontwikkeld. Een snel en veilig geweer, dat het organiseren van grote drijfjachten met indrukwekkende tableau's mogelijk maakte. Dit was de glorie tijd van Förster Michel. Tegenover 400 geschoten hazen in 1896 stonden in dat jaar nog niet meer dan 175 konijnen. Tien jaar later handhaafde het afschot van 400 hazen zich tegenover rond 1000 geschoten konijnen. In dezelfde

'Jacht op Twickel?' omstreeks 1920.
(Foto: H.A. Kleerebezem).

de periode van 10 jaar werd evenwel gemiddeld een kleine 400 stuks roofwild per jaar geschoten en gevangen. Het afschot en het vangen van roofwild blijkt vooral de konijnen ten goede te zijn gekomen. Opmerkelijk is dat de vos nauwelijks voorkwam. In genoemde periode van 10 jaar zijn er slechts twee buitgemaakt.

Dertig jaar later, rond 1935, zien we een geweldige toename van de konijnenstand, waarbij per jaar rond 2000 stuks werden afgeschoten. De hazenstand loopt daarbij duidelijk terug, het jaarlijks afschot bedroeg rond 1935 niet meer dan 100 stuks. Het onrustige konijn heeft klaarblijkelijk de rustminnende haas verdrongen.

De patrijs was tot 1900 met jaarlijks 200 geschoten stuks vertegenwoordigd. Na 1900 daalt de stand snel en komen binnen enkele jaren niet meer dan 50 stuks op het tableau. Een kwestie van overbejaging met de moderne wapens?

Het reewild komt in die dagen nog nauwelijks op het tableau, niet meer dan 5 stuks in de genoemde 10 jaren. Heden ten dage bedraagt alleen in de gemeente Ambt Delden het aantal stuks valwild door verkeer en de Twentekanalen al rond de 40 per jaar.

Een zelfde spectaculaire ontwikkeling zien we bij de stand van de wilde eend. In het begin van deze eeuw werden op Twickel niet meer dan 50 stuks per jaar geschoten bij beter voedselaanbod, althans van de zijde van de landbouw.

Het kan verkeren, zei Brederode al.

C. Brunt

Bronnen:

Huisarchief Twickel.
voorl. inv. nr. Tw 537 'Reglement Twickel', register van reglementen aangaande de administratie van de goederen, ressorterende onder de havezathen Twickel, Hachmeule en Dubbelink, dienende tot instructie van de rentmeester, opgesteld door Unico Wilhelm van Wassenaer Obdam, 1760.'

voorl. inv. nr. AT 461 'Staten van het afgeschoten wild, 1858-1948.'

voorl. inv. nr. AT 462 'Staten van het in de periode

1895-1922 afgeschoten schadelijk gedierte.'
voorl. inv. nr. 462a 'Staat opgesteld door Förster H.C.M.L. Michel van de premies op het afschieten van schadelijk wild, 1896.'

De slagers de Leeuw van Delden en van Enschede maken aan hunne begunstigers bekend, dat zij hebben aangekocht een paar buitengewone zware **osses** van den huize Twickelo, wegende ruim 3000 halve Ned. ponden en eene **ko**e van 800 pond. Dezelve zullen aanstaande week door de stad worden geleid, waarbij een ieder kan opgeven, wat hij van deze schoone dieren belijft te hebben.
ENSCHEDe den 30 Maart 1869.

Enschedesche Courant van woensdag 3 maart 1869, nr. 13.

'Ossetuig van Twickel'.
(Foto: H.A. Kleerebezem).

Wapen van Overijssel:
Transisalania.

PUBLICATIE.

Ridderschap en Steden de Staaten van Overijssel doen te weten; Dat met veel ongenoegen hebben vernomen / dat zommige Luiden en boornamentlyk de Schepers sig niet komen te ontsien eigener autoriteit / ofte dooz moetwilligheid / de Heide, in deese ofte geene Markten en Velden aan te steken en af te branden / tot merkelijch nadeel der Eigenaren hier Markten / alzo daer dooz de Huislieden van de 30 nodige stropinge niet alleen ontzet worden / maar zelfs ook al de bozere aangroep van 't Peen komt te stuiten en te beletten / en tefsens te gelyk occasie kan geeven / dat daer dooz de gemaakte Turf / niet zo veel moeite bearbeid en gehoopt / dooz het vuur kan worden verkeerit : En daer tegens / zo veel mogelyk / willende boozzien / interdicieren en verbieden alle en een iegelyk / zelfs de Huislieden der Markten / ofte de Schepers by dezelve in dienst zynde / omme in het vervolg zig aan die moetwillig of baldadigheid schuldig te maken / by poene van / daer van overtuigt wordende / te verbeuren een boete van vyftig Goudgulden / half ten pzoefte van de Wandzenger en half van den Officier van 't District / waar in diergelyk excess word gepleegt / boven vergoedinge der schaden / daer dooz by de Markten te liden ; booz welke boete en toezegzagte schade de Huislieden / in cas van onbervogen van haare Schepers / mede aansprakelyk sullen sijn en in cas van beider onbervogen / dat als van den daader booz de tyd van een Jaar in het Provinciale Tugthuis sal worden gezet / om daer met zyne handen werk de kost te gewinnen.

Wordende dan nog hier dooz de byzheid aan de respectieve Goedheeren der Markten niet benomen / om / des nodig en zulks ten dienste van hunne Markten oirbaar achtende / enige Heide te mogen doen afbranden / mits dan nog behoorlyke zorg dragende / dat daer dooz aan hunne nabuurige Markten geen nadeel komen toe te brengen / by poene van te incurreeren dezelve boete / te applicieren als vooren gezet.

En op dat hier van niemand enige ignorantie zal kunnen pzetenderen / zal dese alomme in dese Provincie worden gepubliceerd en geaffigeerd / daer men gewoon is sodoane Publicatie en Affictie te doen.

Gedaan te Campen den 11^{den} April 1772.

Ter Ordonnantie van Welgemelde HEEREN STAATEN,

DERK DUMBAR.

Te CAMPEN, gedrukt by ÆGIDIUS VALKENIER, Drukker van de Ed. Mog.
HEEREN STAATEN VAN OVERYSSEL.

Publicatie

Ridderschap en Steden de Staaten van Overyssel doen te weeten: dat met veel ongenoegen hebben vernomen, dat zommige luiden en voornamentlyk de schepers sig niet komen te ontsien eigener autoriteit, ofte door moetwilligheid, de heide in deese ofte geene markten en velden aan te steken en af te branden tot merkeley nadeel der eigenaren dier markten, alzo daardoor de huisluiden van de zo noodige stroyinge niet alleen ontzet worden, maar zelfs ook al de vordere aangroey van 't veen komt te stuiten en te belletten, en teffens tegelyk occasie kan geeven, dat daardoor de gemaakte turf, met zo veel moeite bearbeid en gehoopt, door het vuur kan worden verteert.

En daartegens zoveel mogelyk willende voorzien, interdiceeren en verbieden alle en eeniegelyk, zelfs de huisluiden der markten, ofte de schepers by dezelve in dienst zynde, omme in het vervolg zig aan die moetwillig of baldadigheid schuldig te maken, by poene van, daarvan overtuigt wordende, te verbeuren een boete van vyftig goudguldens, half ten profyte van de aanbrenger en half van den officier van 't district, waarin diergelyk exces word gepleegt, boven vergoedinge der schaden, daardoor by de markten te lyden, voor welke boete en toegebragte schade de huisluiden, in cas van onvermogen van haare schepers, mede aansprakelyk sullen syn en in cas van beider onvermogen, dat alsdan den daader voor de tyd van een jaar in het Provinciale tugthuis sal worden gezet, om daar met zyne handenwerk de kost te gewinnen.

Wordende dan nog hierdoor de vryheid aan de respectieve goedheeren der markten niet benomen om, desnodig en zulks ten dienste van hunnen markten oirbaar achtende, eenige heide te mogen doen afbranden, mits dan nog behoorlyke zorg

dragende, dat daardoor aan hunne nabuurige markten geen nadeel komen toe te brengen, by poene van te incurreeren dezelve boete, te appliceeren als vooren gezegt. En opdat hiervan niemand eenige ignorantie zal kunnen praetenderen, zal dese alomme in dese Provincie worden gepubliceerd en geaffigeerd, daar men gewoon is sodaane publicatie en affictie te doen.

Gedaan te Campen den 11^{den} april 1772.

Ter ordonnantie van Welgamelde heeren Staaten,

Derk Dumbar.

Te Campen, gedrukt by Aegidius Valkenier, drukker van de ed.mog. heeren Staaten van Overyssel.

Verslagen Landdagen Ridderschap en Steden. Boek Oudheidkamer 'Twente' - D7 - A21 - 27, lopende van 9 maart t/m 27 november 1778. Deze publicatie over regels brandpreventie is te vinden tussen de folio's 14 verso en 17 recto.

J. Wiefker

Op TWICKEL is vermist ene zwarte Z.W.A.A.N. die haar terug brengt of er eenig narigt van geven kan, zal beloond worden.

Enschedesche Courant van woensdag 10 juli 1867, nr. 28.

De achtereenvolgende grote kerken van Vriezenveen en die van 1801 in het bijzonder

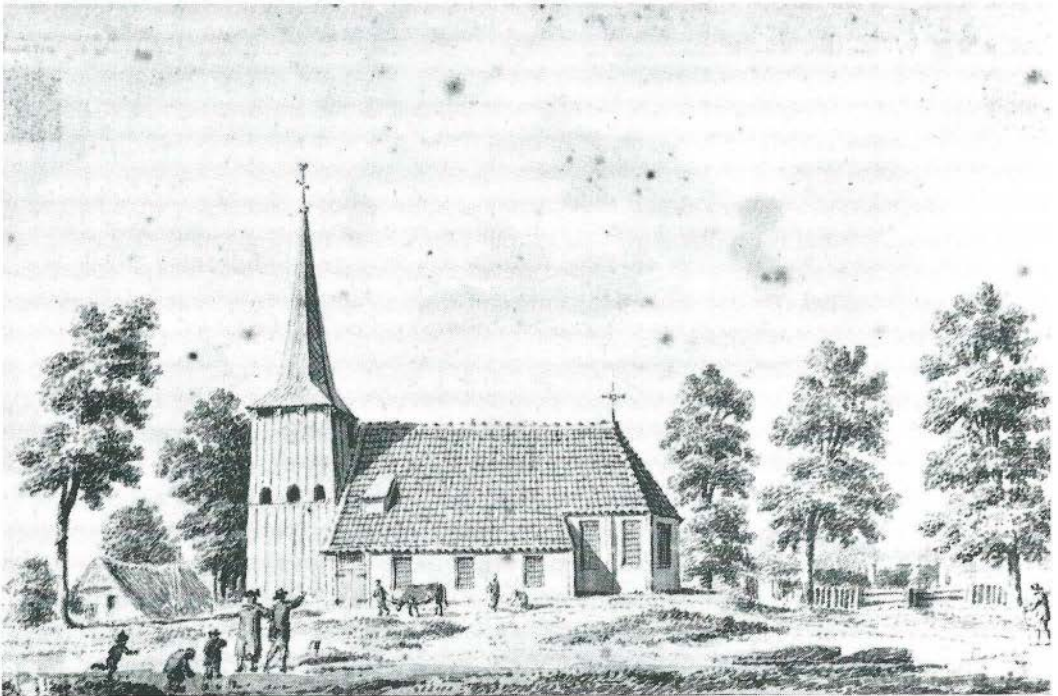
De bestaande Grote Kerk te Vriezenveen heeft tenminste twee, maar waarschijnlijk nog meer voorgangers gehad.

Het eerste gebouw, waarvan het bestaan ons bekend is, dateerde uit de middeleeuwen. Volgens Joosting en Muller is er in 1395 en volgende jaren sprake van een kerk in 'Vresenveen'¹⁾. Van dit gebouw rest thans echter niets meer.

Wél bewaard gebleven is de in 1531 door de Zutphense klokken- en geschutsgieter Segevinus Hatiseren gegoten Mariaklok. Zij kan een indicatie geven over de ouderdom van het klokketoren, waarin zijn tot 1923 heeft gehangen. "Deze, geheel van hout samengestelde toren, is met de kerk

in den jaare 1666 van eene andere, alwaar hij misschien reeds twee eeuwenlang had gestaan, naar deszelfs tegenwoordige standplaats overgebracht" schrijft pastoor G. Jannes Steffens in 1819²⁾. Deze overbrenging was nodig geworden omdat een gedeelte van de oude nederzetting noordwaarts was verplaatst. In feite zal men alleen de gebinten van klokketoren en kerk hebben getransporteerd, en wel van de Buterweg naar het Westeinde.

Zoals reeds uit de term gebinten blijkt had genoemde kerk - ons bekend van tekeningen van Hendrik Spilman (1721-1784) (afb. 1) en Hendrik Tave(r)nier (1734-

Afb. 1. Gewassen pentekening van de Grote Kerk omstreeks 1750 door Hendrik Spilman (coll. Prov. Overijssels Museum Zwolle)

1807) - een sterk boerderijachtig karakter. Beide kunstenaars doen ons haar kennen als een bouwwerk, dat bestond uit een schip met lage zijmuur, en uit een iets versmald, veelzijdig gesloten koor. Dit type plattegrond, dat in wezen Gotisch is en o.a. bij de zeer vergelijkbare 'boerderijkerken' van Nijeveen bij Meppel (1477) en Paaslo bij Steenwijk (vermoedelijk uit de eerste helft van de 16e eeuw) wordt aangetroffen, vond ook na de Reformatie - toen de noodzaak van een apart koor

was weggefallen - op het platteland nog her en der toepassing. Hoewel het gebintwerk van de 'boerderijkerk' van Vriezenveen dus dateerde van vóór 1666 stamden muren en dak blijkbaar wél uit dat jaar; in de zuidmuur van de daaropvolgende kerk was een steen opgenomen met zoëven opgegeven jaartal. Op grond hiervan mag worden aangenomen, dat men toen om een oude kern (de gebinten) een nieuw 'omhulsel' (muren en dak) heeft aangebracht.

Afb. 2. De Grote Kerk omstreeks 1908 (foto H.J. ten Bruggencate Almelo).

Aan het eind van de 18e eeuw verkeerde het gebouw in slechte staat. Hosmar spreekt over dikke scheuren in de muren en over planken en ribben, die uit de zoldering naar beneden vielen³). Dit laatste duidt erop, dat de kerk voorzien was van een houten tongewelf, iets dat in de boerderijbouw niet voorkomt!

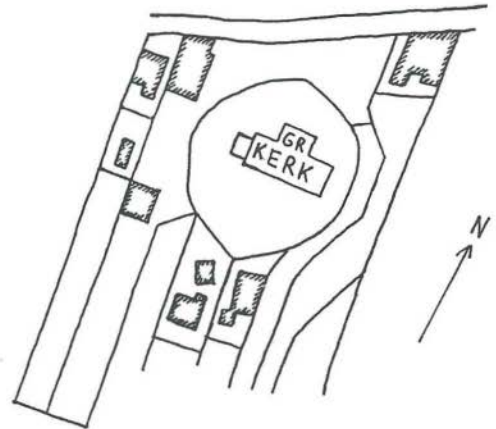
In 1801 werd het bedehuis zelf vervangen door een nieuw (afb. 2), maar een vervanging van het eveneens bouwvallige klokkehuis ging de financiële draagkracht te boven.

De nieuwe kerk had een geheel andere plattegrond dan haar voorgangster (afb. 3 en 4).

In plaats van een traditioneel katholiek, vertoende zij een typisch protestants plan: in dit geval dat van een ongedeelde kruiskerk in de vorm van een T, maar dan met een korte onderarm⁴). Deze naar het noorden gekeerde arm bevatte de ingangspartij. De eigenlijke kerkruimte bevond zich overdwars daarachter⁵). Zij was rechthoekig en mat binnenwerks 25,6 bij 13,35 m. Dit deel werd verlicht door grote rondboogige vensters: twee in de korte zijgevels, en vier in de lange achtergevel. De twee eerstgenoemde waren wat buitenwaarts geplaatst. In de steile topgevel boven de hoofdingang - de enige topgevel van het hele gebouw - was een cirkelrond venstertje aangebracht, dat waarschijnlijk diende voor lichttoevoer op de zolder. Behalve de hoofdingang hadden ook de twee zijingangen (in de noordmuren van de dwarsarmen) geblokte omlijstingen.

De kerkruimte werd overspannen door een plafond van het type spiegelgewelf; de kruin hiervan lag op een hoogte van 12m. Dit plafond zette aan op een geprofileerde kroonlijst. Uitwendig werd de ruimte gedekt door één schilddak, dat zich eveneens verhief boven een geprofileerde kroonlijst.

Het kon niet uitblijven, of dit bedehuis met zijn bescheiden afmetingen werd te krap. Een eerste vergroting vond plaats omstreeks 1870⁶): mogelijk bestond zij uit het

Afb. 3. De Grote Kerk en omgeving. Minuutplan 1830.

aanbrengen van verschillende galerijen, nadat eerder - in 1853 - al één tribune was ingebouwd, namelijk voor het orgel.

De vorm van de traceringen in de grote vensters (zg. gaffeltraceringen) en die van de vensters boven in de zijmuren van de oostelijke aanbouw (spitsboogvensters) doen vermoeden, dat de harnassen van de rondboogvensters en de aanbouw ten oosten van de kerkruimte (een trappenhuis) uit deze tijd dateerden. De consistoriekamer werd in 1897 begonnen⁷) en waarschijnlijk nog in datzelfde jaar voltooid.

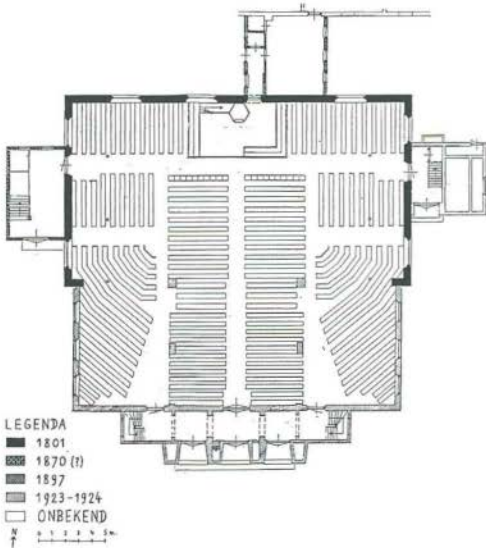
In de jaren 1923-1924 volgde een tweede en ditmaal aanzienlijke uitbreiding van het kerkgebouw. Onder leiding van de Bussumse architect N. Doornberg Czn. werd de korte arm afgebroken en vervangen door een bredere, drieschepige partij van één travee diepte. De schepen waren ongeveer even hoog zodat de Grote Kerk van toen af aan tot het type van de hallekerk behoorde (afb. 5). Het middenschip, dat iets breder was dan de zijschepen, was voorzien van een gedrukt-rondboogig plafond; de zijschepen hadden korfbogige plafonds. De hoogte tot de top hiervan bedroeg bij het 10m. brede middenschip

11,5 à 12 m. en bij de iets meer dan 7 m. brede zijschepen ruim 10 m. Alle schepen werden gedekt door zadeldaken, die aan de voor- of noordzijde voorzien waren van schilden. Het dak boven het bredere middenschip reikte hoger dan die boven de zijschepen. De vensters hadden een rechthoekige vorm en staken daarmee duidelijk af tegen de rondbogige in het oude gedeelte van de kerk.

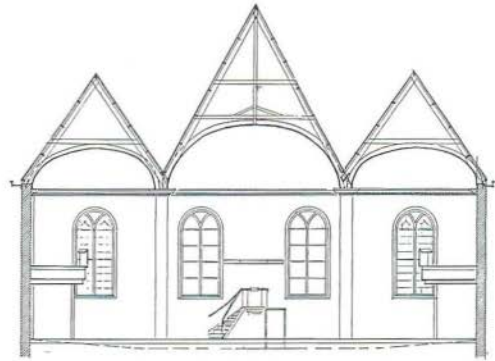
De ingangspartij aan de noordzijde werd extra geaccentueerd door een van de grond opgaande, stenen toren. Dit half ingebouwde gevaarte verhief zich midden vóór het nieuwe gedeelte van de kerk. Het oude klokkehuis, dat vanuit het noorden gezien rechts terzijde van het kerkgebouw stond, (afb. 3.) werd gesloopt.

De portieken van toren en annexen waren toegankelijk via grote, rondbogige openingen. Hier hadden de toegangen dus rondbogige en de vensters rechthoekige vormen (bij het oude gedeelte van de kerk was dat precies andersom!).

Nog waren de bouwwerkzaamheden aan de Grote Kerk van Vriezenveen niet ten einde! In de jaren 1966-1967 werd zij,

Afb. 4. Plattegrond van de Grote Kerk vóór 1966 (opmeting ir. T. van Hogeveest Amersfoort).

Afb. 5. Dwarsdoorsnede over de voorbouw van 1923-1924 (opmeting ir. T. van Hogeveest Amersfoort).

o.l.v. de Amersfoortse architect ir. T. van Hogeveest, 'gerestaureerd', hetgeen neerkwam op een vrijwel volledige herbouw (alleen de toren bleef grotendeels gespaard). Wel werden de oude fundamenten opnieuw benut, zodat de plattegrond van de nieuwe kerk nagenoeg identiek is met die van haar voorgangster. Een belangrijk verschil is evenwel dat de overslanke zuilen verdwenen en het bedehuis van hallekerk dus weer eenbeukige ruimte werd.

Z. Kolks

P.S. Een woord van dank aan de heren H. Breuker, J. Dasselaar, F. van Dijk en R. de Jong vanwege het verstrekken van informatie en het aandragen van tekeningen.

Noten:

- 1) J.G.C. Joosting en S. Muller Hzn., Bronnen voor de geschiedenis der kerkelijke rechtspraak in het bisdom Utrecht in de middeleeuwen, deel I. De in-deeling van het bisdom, I ('s-Gravenhage 1906), blz. 90.
- 2) H. Entjes, Omme Sonderlinge Lieve toe den Vene, uit de geschiedenis en het volksleven van Vriezenveen (Den Haag 1970), blz. 52.
- 3) J. Hosmar, 'De Vriezenveense Grote Kerk', Jaarboek Twente 12 (1973), blz. 99.

(Vervolg op blz. 12)

Exposities

Historisch Museum het Palthe-Huis

In de expositiezaal van museum 'het Palthe-Huis' zal in de periode van 18 februari t/m 25 maart 1990 een tentoonstelling worden ingericht met als titel 'Kleermaker en kolbert'.

Binnen de expositie zijn twee thema's nader uitgewerkt. Als eerste dat van het ambacht van de kleermaker: een vakman die met betrekkelijk weinig gereedschap maar met veel inzicht en vaardigheden iemand goed passende kleding kon aanmeten en vervaardigen. Op grond van persoonlijke lichaamsmaten en een uitgewerkt maatsysteem tekende hij een patroon en kwam het stapsgewijs (tussentijds passen en beoordelen) tot een goed zittend kledingstuk. Vooral de technische kant van het vak komt aan de orde. Zo worden gereedschappen als de naaimachine, strijkijzers en strijkblokken e.d. getoond. Ook is het de bedoeling om aan de hand van enkele voorbeelden te laten zien hoe het 'binnenwerk' van een kolbert tot stand kwam: het voor het oog onzichtbare gedeelte tussen bovenstof en voering dat de vorm van het voorpand bepaalde en in stand hield. Daarbij komt meteen het tweede thema aan bod: de ontwikkeling van het herenkolbert. Dit kwam voort uit een jastype dat rond 1850-60 in zwang raakte en nog niet direkt als kledingstuk voor in het openbaar dienst deed. Aan de hand van afbeeldingen, waaronder diverse modeprenten vanaf het einde van de vorige eeuw, maar ook van originele kledingstukken uit o.a. de kollektie van Kasteel Twickel te Delden, wordt de ontwikkeling getoond. Ook de huidige situatie komt aan bod, waarbij ook weer het accent op de techniek zal liggen. Zo geeft een goede fotoserie een indruk van de werkwijze in de konfektieindustrie en tonen opengewerkte stadia van een kolbertjasje hoe daarin het binnenwerk wordt aangebracht. Ook de gebruikte stoffen en vormversterkende materialen komen aan bod. Stofstalen van o.a. Reid and Taylor, Scabl en van diverse andere Engelse en Italiaanse fabrikanten laten zien welke stoffen (dessins en kwaliteiten) tegenwoordig worden vervaardigd voor toepassing in de maatkostuums en betere konfektiekleding van tegenwoordig.

Expositie 'Kleermaker en kolbert' - het verdwijnen van een ambacht en het ontstaan van een kledingstuk.

Museum 'het Palthe-Huis' - Oldenzaal 18 februari t/m 25 maart 1990.

Geopend di. t/m vr. 10-12- & 14-17 uur, za. en zo. 14-17 uur.

Gesloten maandags en zondag 25 februari (Carnavalszondag).

Op 27 april 1990 verschijnt bij de Stichting Heemkunde Albergen de publicatie:

"Zij kwamen bij dag en bij nacht"

De luchtoorlog boven Noordoost-Twente.

De auteur, Martin Klaassen uit Albergen, beschrijft in dit boek uitvoerig de gebeurtenissen rond het neerstorten van 17 geallieerde en Duitse bommenwerpers en jachtvliegtuigen op het grondgebied van de gemeente Tubbergen, tijdens de oorlogsjaren 1940-1945.

De uitgave is verkrijgbaar bij:
De Stichting Heemkunde Albergen
p/a Floris Radewijnsstraat 14
7665 AS Albergen
Telefoon 05494-1531

Prijs: f 24,-

Ter gelegenheid van het verschijnen van deze uitgave is een **tentoonstelling** met dia-klankbeeld te bezichtigen in zaal Morshuis te Albergen op:

Vrijdag 27 april 1990 van 20.00-22.00 uur

Zondag 29 april 1990 van 11.00-17.00 uur

Maandag 30 april 1990 van 10.00-17.00 uur

(Vervolg van blz. 11)

- 4) Vgl. b.v. de Herv. kerk te Waddinxveen (1837) en de Geref. Plantagekerk te Zwolle (ingewijd in 1875).
- 5) Vgl. b.v. ook de Evangelische Kirche te Wehden tussen Diepholz en Bielefeld in West-Duitsland (1801-1803).
- 6) Voorloopige lijst der Nederlandschen Monumenten van Geschiedenis en Kunst, VII. De provincie Overijssel ('s-Gravenhage 1923), blz. 55; E.H. ter Kuile: De Nederlandsche Monumenten van Geschiedenis en Kunst, Geïllustreerde Beschrijvingen, uitgegeven vanwege de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg, deel IV. De provincie Overijssel, eerste druk: Twente ('s-Gravenhage 1934¹, Arnhem 1971²), blz. 60.
- 7) P.C. Bloys van Treslong Prins, Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in en uit de kerken der provincie Overijssel (Utrecht 1925).

Agenda

Praatavonden Oudheidkamer 'Twente'

Op 8 februari a.s. zal de heer W. Hietbrink een lezing houden over 'de geschiedenis van de Berkel en Schipbeek-scheepvaart'.

Mevr. Colenbrander is uitgenodigd om in de maand maart een voordracht te houden over 'streeksieraden'. De datum van deze praatavond, die ditmaal **niet** op een donderdag kan plaatsvinden, zal in de desbetreffende convocatie worden vermeld.

De Jaarvergadering is vastgesteld op 19 april a.s. Aansluitend zal aandacht worden besteed aan het 'Markengrenzen-onderzoek in Twente', een project waaraan o.m. een aantal heemkunde-verenigingen haar medewerking verleent en waarbij de Oudheidkamer 'Twente' als coördinator optreedt.

Stichting 'Oald Hengel' te Hengelo Ov.

Programma van de Historische Sociëteit voor het seizoen 1990.

24 januari 1990

Mevr. Verschuren-Maesens uit Delden neemt ons deze avond mee op een reis naar het grensgebied Münsterland. Haar dia-lezing betreft de verschillende aspecten van de Duitse bouwkunst.

Zaal: Huize 't Swafert (Groot Driene).

Aanvang: 20.00 uur.

28 februari 1990

Lezing met dia's door de heer M. van Rooy, voorzitter van de Historische Sociëteit over 'Hoe Hengelo in 24 jaar veranderde'.

De heer van Rooy legt reeds jarenlang de verschillende veranderingen in Hengelo vast met zijn camera. Deze avond laat hij ons kennis nemen van meerdere gedaanteverwisselingen van Hengelo zoals bijv. de Thiemsbrug, het Anthonius klooster en de Leusveenschool. Deze en nog veel meer veranderingen zullen op deze avond te horen en te zien zijn.

Zaal: Café Anninkshoek.

Aanvang: 20.00 uur.

28 maart 1990

Lezing door mevr. M. Nijkamp-Hermelink uit Borne. Zij vertelt vóór de pauze over de Twentsche taal, het juiste gebruik en uitspraak er van. Tevens vertelt zij iets over de 'Kreenk vuur de Twentsche sproak'.

Na de pauze houdt de heer W.J.H. IJzereef uit Borne een dia-lezing over oude advertenties die zo'n 25 á 30 jaar geleden bijna dagelijks onze kranten sierden. Hij belicht hiervan de historische achtergronden en laat ons genieten van de vaak smeuge teksten welke hierbij gebruikt werden.

Zaal: Kantine Twentsche Courant.
Aanvang: 20.00 uur.

Studium Generale: Overijsselse vrouwen in het verleden

De Culturele Raad Overijssel organiseert het komend voorjaar een studium generale over Overijsselse vrouwen in het verleden. Daarbij worden in zes lezingen diverse thema's uit de Overijsselse vrouwengeschiedenis behandeld. Deze voordrachten vinden plaats op zes maandagavonden gedurende de periode februari-april 1990 in het Rijksarchief te Zwolle van 20.00-22.00 uur.

Geschiedenis betekende vroeger vooral politieke feiten, veldslagen en jaartallen. Gelukkig is er de laatste tijd ook meer aandacht voor andere aspecten zoals het dagelijks leven van gewone mensen in stad en land. Die belangstelling voor het dagelijkse leven doet ook de interesse voor de positie van vrouwen in het verleden toenemen. Hoewel dit onderzoek nog in de kinderschoenen staat is er inmiddels feitenmateriaal verzameld over de positie van Overijsselse vrouwen in het verleden. Daarvan wordt verslag gedaan in de lezingencyclus 'Overijsselse vrouwen in het verleden'.

Het programma is als volgt:

- Datum: 12 februari.
Docent: Drs. J. Poelstra, Universiteit van Amsterdam.
Onderwerp: Op zoek naar Overijsselse vrouwen in het verleden.
- Datum: 26 februari.
Docent: Mr. C. van Heel, provinciaal archief-inspecteur.
Onderwerp: Vrouwen in de Overijsselse politiek.
- Datum: 12 maart
Docent: Dr. R.T.H.M. van Dijk, Titus Brandsma Instituut Nijmegen.
Onderwerp: Vrouw en religie in het laat-middeleeuwse Overijssel.
- Datum: 26 maart
Docent: Dr. J. Bouhuis, streekliteratuurdeskundige.
Onderwerp: Vrouwen in de Overijsselse literatuur.
- Datum: 9 april
Docent: Dr. M. van der Brug, Universiteit van Nijmegen en Wageningen.
Onderwerp: Meer dan koken en tuinieren, voorbeelden van landbouwhuishoudonderwijs in Overijssel.
- Datum: 23 april
Docent: Mr. Dr. E. ten Tooren
Onderwerp: Sallandse vrouwen: echtgenote en moeder.

Het cursusgeld bedraagt f 70,-. Men kan zich telefonisch of schriftelijk aanmelden bij de Culturele Raad Overijssel, Jacob Catstraat 25, 8023 AE Zwolle, tel. 038-537527.

Boek en blad

Overijssels Contactbericht

Onmisbaar voor iedereen met belangstelling voor de Overijsselse geschiedenis.

Het Overijssels Contactbericht verschijnt als kwartaalblad van de sector geschiedenis en cultuurbeheer van de Culturele Raad Overijssel. Deze sector werkt organiserend, stimulerend en adviserend voor museale en oudheidkundige instellingen en organisaties in Overijssel.

Het Overijssels Contactbericht is een onmisbaar blad voor iedereen met belangstelling voor de geschiedenis van Overijssel in het algemeen en die van streek en plaats in het bijzonder. In dit tijdschrift vindt u namelijk een grote hoeveelheid informatie over museale en geschiedkundige ontwikkelingen in en buiten Overijssel.

Hiermee is het blad onderverdeeld in een aantal rubrieken.

Voor elk wat wils.

In de rubriek 'In gesprek met...' komen personen en instellingen aan het woord die u met interessante ideeën en projecten kunnen inspireren. In de rubrieken **Historie** en **Musea** geeft het Contactbericht nieuws van verenigingen en musea in de provincie en over tentoonstellingen op historisch gebied. Ook vindt u in deze rubrieken regelmatig achtergrondartikelen en tips over de geschiedbeoefening en het museale bedrijf in Overijssel. In een speciale rubriek worden mededelingen gedaan aangaande de **Archeologie in Overijssel**.

Een spiegel van de monumentenzorg in onze provincie wordt gepresenteerd in de rubriek **Monumenten**. Zo krijgt u kijk op monumentaal Overijssel: kerken, kastelen, molens en andere monumenten van bedrijf en techniek, boerderijen en woonhuizen, beschermde stads- en dorpsgezichten. **Boeken-nieuws** volgt de stroom van publicaties over de geschiedenis van Overijssel op de voet. In deze rubriek vindt u de verschijnende historische en archeologische boeken aangekondigd of besproken.

Afzonderlijke aandacht verdient de rubriek **Vraag en Antwoord** waarin de consulenten van de sector geschiedenis en cultuurbeheer een aantal veel voorkomende vragen beantwoorden.

Gratis Cursus- en Tijdschriftenoverzicht.

Abonnee's van het Overijssels Contactbericht ontvangen bovendien gratis het **Overijssels Tijdschriftenoverzicht** en een jaarlijks **Cursusoverzicht geschiedbeoefening en musea**. Het Overijsselse tijdschriftenoverzicht ontsluit een groot aantal artikelen,

die in plaatselijke Overijsselse periodieken op het gebied van streekgeschiedenis gedurende een jaar verschijnen.

Als zodanig vormt dit overzicht een hulpmiddel bij literatuurstudie in het kader van regionale en lokale geschiedbeoefening. Het jaarlijks Cursusoverzicht is een brochure, die jaarlijks in samenwerking met het Gelders Oudheidkundig Contact wordt uitgegeven. Hierin zijn alle cursussen gebundeld, die in Overijssel en Gelderland voor amateurhistorici en museumbeheerders worden georganiseerd.

De abonnementsprijs van het Overijssels Contactbericht bedraagt slecht f 19,50 per jaar, terwijl losse nummers f 5,90 (inclusief verzendkosten) kosten. Voor meer informatie, een abonnement of een gratis proefnummer kunt u zich wenden tot de Culturele Raad Overijssel, Jacob Catsstraat 25, 8023 AE Zwolle. Telefoon 038-537527.

Themadag 'Overijssel in oorlogstijd'

De Culturele Raad Overijssel organiseert in samenwerking met de gemeente Enschede op zaterdag 31 maart a.s. een themadag over Overijssel in Oorlogstijd. Deze vindt plaats in het Dish-hotel, Boulevard 1945 te Enschede van 10.00-16.30 uur.

In het ochtendprogramma zullen vier inleiders hun onderzoekresultaten van recent onderzoek naar Overijssel gedurende de Tweede Wereldoorlog presenteren.

Dhr. Vos uit Deventer zal een voordracht houden over het verloop van de bezetting en bevrijding van Overijssel. Dhr. Roding uit Enschede zal iets vertellen over de luchtoorlog boven Overijssel, terwijl dhr. Hilbrink uit Oldenzaal en dhr. Kienhuis uit Hengelo de illegaliteit en het openbaar bestuur in Overijssel tijdens de oorlog behandelen.

In het middagprogramma zal uniek filmmateriaal m.b.t. Overijssel in oorlogstijd worden getoond. In elk geval wordt de film 'Civil Courage' over de bankroof in Almelo en een film over het dagelijks leven in Hengelo gedraaid.

Ook zal met een aantal betrokkenen worden gesproken.

De kosten bedragen f 25,- (inclusief lunch en koffie). Het exacte programma wordt binnenkort gepubliceerd.

Voor opgave en nadere informatie kunt u terecht bij de Culturele Raad Overijssel, Jacob Catsstraat 25, 8023 AE Zwolle, tel. 038-537427.

Verschenen tijdschriften

Na telefonisch overleg te raadplegen in de bibliotheek van de Oudheidkamer Twente.

Aold Hokseberge, 1889, no. 3.

W.E. ten Asbroek e.a., *Woningen rond de windmolens (III)*, p. 1411-1414.

B.J. Waanders, *Een merkwaardige vondst*, p. 1414-1415.

A.D. Verlinde, *Uit de prehistorie van Buurse*, p. 1415-1417.

B.E. Asbreuk, *Schapen*, p. 1417-1418.

W.E. ten Asbroek, J.G.L. Overbeeke, *De Harinkerven in Brammelo (III)*, p. 1418-1422.

J.G.L. Overbeeke, *Haaksbergse maat*, p. 1423.

Heemkunde Ambt Delden, 1989, no. 3.

Anoniem, *Wie waren er wel eens burgemeester in Ambt of Stad Delden*, p. 21-32.

G.J. Naafs, *Mulert tot Baeckenhagen (3)*, p. 34-36.

Anoniem, *Jan Willem vertelt vèèrder*, p. 37-38.

B. Wennekink, *Uit de historie van Azelo*, p. 39-44.

Heemkunde Ambt Delden, 1989, no. 4.

Wie waren er wel eens burgemeester in Ambt en/of Stad Delden?, p. 48-49.

Dashaars Jan Willem vertelt vuur n lesten maal, p. 50-52.

G.J. Naafs, *Baeckenhagen (deel 4)*, p. 53-55.

B. Wennekink, *Ambt Delden in de vorige eeuw*, p. 56-59.

Heemkunde, Gemeente Weerselo, 1989 no. 3.

L.A. Blenke, *Een man uit Deurningen ging eens naar Amerika (2)*, p. 11-15.

R. Rorink, *Geboren in Deurningen, waar bleven ze?*, p. 16-19.

B. Wolbert, *Avontuurlijke Weerseloërs*, p. 20-29.

H. Engelbertink, *Marke Rossum (28)*, p. 30-32.

Heemkunde Gemeente Weerselo, 1989, no. 4.

R. Rorink, *"Oal veels, wat eens was en niet meer is" (betreft de fam. Rorink)*, p. 12-18.

E. Bos-Hermelink, *Wijkverpleegster op het platteland (9)*, p. 22-24.

H. Engelbertink, *Marke Rossum, deel 29, 1731-1735*, p. 25-28.

Jaarboekje 1989-1990 Historische Kring Vasse - Mander - Hezingen.

J.G. v.d. Kuil, *De grafvelden van Vasse en Mander*, p. 5-12.

J.G.J. ter Haar, *Het erve Wenneger te Vasse*, p. 13-31.

J.H. Booyink, 1914-1918, p. 32-39.

B. Slatman, *Botanische waarden van de erosiedalen in Noordoost-Twente*, p. 41-63.

M. Paskamp-van Santen, *Witte wieven en een spinvisite in Mander rond 1915*, p. 64-69.

Oald Hengel, 1989, no. 3.

J. Schwertasek, *Twee verdwenen portretten*, p. 33-35.

F.H.J. Berghuis, *Hengelo tussen 1920 en 1945 (vervolg)*, p. 39-41.

G. Hammink, *Gewone Hengeler" (die ik gekend heb, De Eykholt's*, p. 45.

Oald Hengel 1989, no. 4.

F.H.J. Berghuis, *Hengelo tussen 1920 en 1945 (vervolg)*, p. 49-50, 59.

H. Reynders, *Het Hengelose gemeenteziekenhuis*, p. 56-58.

G. Hammink, *Gewone Hengeler (die ik gekend heb)*, p. 61-63.

Oald Hengel, 1989, no. 5.

H.K., *N.S. Station Hengelo*, p. 65.

J. Schwertasek, *Een tragisch ongeval in 1906*, p. 67.

H. Reynders, *De joodse gemeenschap omstreeks 1800*, p. 69.

R. Scholten, *Huisslachter; een bijna vergeten beroep*, p. 72-73.

H. van Baaren, *Hengelose geitenmarkt*, p. 75.

F.H.J. Berghuis, *Hengelo tussen 1920 en 1945 (vervolg)*, p. 75.

G. Hammink, *Gewone Hengeler (die ik gekend heb) De Bolinks*, p. 77-78.

't Onderschoer, Contactorgaan van de Stichting Heemkunde Denekamp, 1989, no. 2.

H. Asma, *Johan Spekhorst vertelt over het kanaal Almelo-Nordhorn*, p. 11-18.

J.A. den Ouden, *Geschiedenis van het kanaal Almelo-Nordhorn*, p. 25-28.

H. Asma, *Herinneringen van een brugwachtersdochter*, p. 29-36.

J.A. den Ouden, *Jeugdherinneringen aan het kanaal*, p. 43-46.

H. Boink, *Namen noemen*, 47-52.

H. Asma, *Het verhaal van een schippersdochter*, p. 53 e.v.

't Onderschoer, Contactorgaan van de Stichting Heemkunde Denekamp, 1989, no. 3

H. Boink e.a., *Onze straatnamen*, p. 21-22.

J. Eertman, *Jeugdherinneringen aan Denekamp*, p. 23-26.

H. Asma, *Volkstelling van 1795 in Tilligte*, p. 27-30.

Th. Looman, *Van Neugers en Meuters*, p. 35-42.

B.J. Rolink, *Zuivelfabrieken in Nederland*, p. 43-44.

H. Boink, *Replica van St. Nicolaaskerk van Denekamp in Metelen*, p. 45-46.

W.H. Dingeldein, *Langs het kanaal*, p. 47-48.

E. Bos-Hermelink, *Jans en Hanna oet 't Brook*, p. 49-52.

H. Asma, Th. Schopbarteld, *Klopjes*, p. 55-56.

H. Asma, *Theo Spekhorst vertelt over het kanaal Almelo-Nordhorn II*, p. 57 e.v.

Op de bres, Uitgave: (Stichting behoud Delden), 1989, no. 2.

Anoniem, *Raadhuis*.
Anoniem, *Esschool (2)*.
Anoniem, *Pomp*.

Overijssels Contactbericht, 1989, no. 43.

G. Buist, *Volksverhalen: Interessante maar lastige bron voor historici*, p. 8-12.
F.G. van der Beemt, *PC. Museumproject*, p. 13-22.
A. Fuldauer, *Volksverhalen en archeologie*, p. 32-36.

Overijssels Contactbericht,, 1989, no. 44.

Betreeft een speciale aflevering bestaande uit een *Overzicht van de in 1988 in Overijssel verschenen lokaal- en regionaalhistorische periodieken*, samengesteld door G. Buist en T. Taconis.

Overijssels Contactbericht, 1989, no. 45.

T. Taconis en G. Buist, *Het probleem van slapende honden is dat zij niet snurken; In gesprek met Dorrit van de Laarschot (betreft een opsomming van subsidiefondsen)*, p. 1-9.
H.G.W. Visschers, *Fiscale aspecten van commerciële activiteiten in musea*, p. 14-19.

'n Sloopsteen, Stichting Historische Sociëteit Enschede-Lonneker, 1989 no. 18.

K.J. Uildriks,, *Het Aamsveen boeiend en onvervangbaar*, p. 3-6.
G.T. Hartong, *"Hoog aan de wind" Sensatiezucht houdt 50 jaar stand...*, p. 7-10.
F.A. Jacobs, *Een huwelijk en zijn gevolgen: Honderdjarig bestaan BSB/SN = Texoprint*, p. 13-15.
F. te Lintelo, *De laatste dag van juli 1934: Mobilisatie: Enschede in angst en nood!*, p. 16-17.
W.F. Schweizer, *Beoefening sport en spel al rond eeuwwisseling in zwang*, p. 18.

'n Sloopsteen, Stichting Historische Sociëteit Enschede-Lonneker, 1989, no. 19.

F.A. Jacobs, *Oude machinekamer BSB Boekelo had bijzondere dakconstructie*, p. 3-4.
R. Hertsbergen, *Honderd jaar ziekenverpleging/verzorging: eindeloze strijd om geld voor "steeds beter"*, p. 5-7.
W.F. Schweizer, *Ontmoetingen in Enschede: Nieuw onderzoek nodig voor biografie De Maere*, p. 8-9.
J. Heres, *Ave Caesar*, p. 10-11.
T. Wiegman, *Enschede tentoonstellingsstad 1908-1962 (IV), Zevenmijls 1930*, p. 13.
T. Wiegman, *Na kennismaking met film in reizende theaters: Rond eeuwwisseling stichting eerste bioscopen in Enschede*, p. 15-17.
J.W. Keizer, *Aamsveen, boeiend en onvervangbaar (2): Ontginning overwogen als project voor werkvoorziening*, p. 18-19.

'n Sloopsteen, Stichting Historische Sociëteit Enschede-Lonneker, 1989, no. 20.

J. Heres, *Christiaan Janssen liet in 1871 zijn markante woonhuis ontwerpen*, p. 3-4.
L. Nijkamp, *Ariëns verenigde 100 jaar geleden de R.L. arbeiders*, p. 4.
K.J. Uildriks, *Boerderij "De Mans" Boekelo 200 jaar bezit familie Holtkamp*, p. 7-9.
H.E. Keuken, *Joden mochten tijdens de bezetting eerst nog wekelijks naar badhuis*, p. 10.
H.C.J. Wullink, *Organist Dick van Wilgenburg stierf kwart eeuw geleden*, p. 13-15.
H.J.J. Tanck, *Hotel Avion had al in 1881 een herberg als voorloper*, p. 17.
J.W. Keizer, *Aamsveen, boeiend en onvervangbaar (3) Bestemming tot natuurgebied betekende garantie tot behoud*, p. 18-19.

Stad en land, Mededelingenblad Twente Akademie, 1989, no. 2 en 3.

A. ten Cate, *Rusmanshuis bedreigd*, p. 45-47.
V. Westhoff, *W.H. Dingeldein en de levende have van Twente (tekst redevoering)*, p. 48-51.
J.N. Hinke, *Te Lintelo's boek een inhaalmanoeuvre: De geschiedschrijving over Reformatie en Katholieke Herleving in Twente*, p. 66-70.

Twickel Bulletin, Vereniging Vrienden van Twickel, 1989, no. 2.

C. Brunt, *De Kooi en de Kooidijk van Twickel*, p. 30-35.

Twickel Bulletin, Vereniging Vrienden van Twickel, 1989, no. 3.

J. Craandijk, *Hedendaagsche Buitenplaatsen (betreft verkorte weergave van een passage over kasteel Twickel)*, p. 58-61.
C. v.d. Struik, *In de marke (betreft dagelijks leven op het platteland)*, p. 62-70.

Wiek en Rad, Orgaan van de Stichting De Overijsselse Molen, 1989, no. 2.

A.G. Kleinjan, *De korenmolens van het dorp Losser (II)*, p. 13-14.
A.G. Kleinjan, *Molenhistorie (III): Heffing en controle van de belasting op het gemaal*, p. 16-18.

Wiek en Rad, Orgaan van de stichting De Overijsselse Molen, 1989, no. 3/4.

A.G. Kleinjan, *De Molens te Vriezenveen*, p. 16-21.

**HUIZE
HÖLTERHOF**

Hölterhofweg 325
7534 PT Enschede
Tel. 053 - 611306

Huize Hölterhof, moeilijk te vinden.....

Een openbaring om te ontdekken!

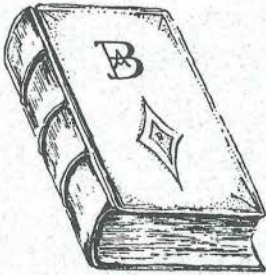
Van november t/m april:

diners-koffietafels
recepties-familieëunies enz.

Van mei t/m oktober:

55-plus vakantieweken.

Vraagt folder en programma.

A. Bonzet SPECIAAL BOEKBINDERIJ

DE OSSENBOER 44 - ENSCHEDE

tel. 053-314069

**OOK UW BINDWERK
IS BIJ ONS WELKOM**

Wij zijn een niet te grote
binderij waar kwaliteit
en service nog
mogelijk is

Gespecialiseerde handboekbinderij

voor particuliere- en rijksopdrachten.

Levering franco door geheel Nederland.

Kleine tot grote oplagen - speciale opdrachten.

**BIJ DE BROEKHUIS
BOEKHANDELS VINDT
U EEN INTERESSANTE
KOLLEKTIE STREEK-
BOEKEN.**

**OM U ZELF KADO TE
GEVEN.**

Boekhandel Broekhuis

Hengelo-o- Enschedesestraat 19 Tel. 074 - 910267*
Almelo City Promenade 21 Tel. 05490 - 12235
Haaksbergen v. Heijdenstraat 5 Tel. 05427 - 3456
CAMPUS BOEKHANDEL
Enschede THT Gebouw Vrijhof Tel. 053 - 893839

Hoodijk 15, 7661 RA Vasse
(Post Ootmarsum)

MOSBEEK

HOTEL-RESTAURANT

Prachtig gelegen aan de rand van het natuurreservaat
„Het Springendal”.

BUITEN: een geweldige natuur om te wandelen,
fietsen, helemaal om bij te komen.

BINNEN: de warmte en gezelligheid van een familie-
hotel. Alle kamers met modern comfort.

In voor- en naseizoen speciale arrangementen.

Voor inlichtingen
en reserveringen:
Telefoon 05418 - 481

Welkom